

DR. DANIEL-ȘTEFAN PARASCHIV • DR. GAVRIL PARASCHIV
DR. RAMONA-GABRIELA PARASCHIV

*EVOLUȚIA PEDEPSELOR ÎN DREPTUL INTERN ȘI
INTERNAȚIONAL PENAL.
REFLECȚII CRITICE PRIVIND NOUL COD PENAL*

**DR. DANIEL-ȘTEFAN PARASCHIV • DR. GAVRIL
PARASCHIV • DR. RAMONA-GABRIELA PARASCHIV**

**EVOLUȚIA PEDEPSELOR ÎN
DREPTUL INTERN ȘI
INTERNAȚIONAL PENAL.
REFLECȚII CRITICE PRIVIND
NOUL COD PENAL**

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PARASCHIV, DANIEL ȘTEFAN

**Evoluția pedepselor în dreptul intern și internațional
penal : reflecții critice privind Noul Cod penal / dr. Daniel-
Ștefan Paraschiv, dr. Gavril Paraschiv, dr. Ramona-Gabriela
Paraschiv. - București : Pro Universitaria, 2014**

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-973-8

I. Paraschiv, Gavril

II. Paraschiv, Ramona-Gabriela

347(100+498)

CAPITOLUL I.

SANȚIUNILE: NOȚIUNE, EVOLUȚIE ȘI CATEGORII

1. Noțiuni introductive privind sancțiunile

1.1. Conceptul de sancțiune

Noțiunea de „sancțiune” este des folosită, desemnând acea stare – de fapt sau de drept¹ – prin care se limitează, în mod legal, un drept, ca reacție la o încălcare a dreptului unei entități de către o altă entitate.

Termenul de sancțiune poate avea un înțeles larg, ca măsură punitivă de orice natură, și un înțeles restrâns, ca sancțiune juridică.

Sancțiunea, privită în general (*lato sensu*), reprezintă răspunsul societății la faptele nelegitime, imorale sau neregulamentare ale unei persoane: există sancțiuni religioase, sancțiuni morale (de exemplu, blamul societății), sancțiuni sportive, aplicate în cadrul competițiilor sportive ș.a. Ea se referă la o suferință fizică sau psihică pe care o suportă cineva pentru că a produs, la rândul său, o pagubă sau o suferință, în mod nejustificat, altuia – echilibrându-se astfel, cum era și înainte de producerea incidentului, aritmetica² intereselor neafectate ale participanților la conflictul respectiv³. Acest fenomen

¹ Sancțiunea de drept poate exprima o amenințare cu reprimarea adresată unui număr nedefinit de persoane – atunci când presupune o măsură de constrângere care poate fi aplicată în caz de încălcare a normei juridice de reglementare corespunzătoare – sau o măsură concretă de restricționare, aplicată subiectului vinovat.

² Operațiunea cuantificării este o caracteristică nelipsită a științei în general, idealul fiecărei materii științifice fiind acela al matematizării ei. În acest sens, a se vedea Mircea DJUVARA, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura C.H. Beck, București, 1999, p. 354.

³ Raportul de echivalență care a rezultat în cadrul dreptului, din operațiunea rațională de cuantificare, poate fi întâlnit în domeniul juridice, precum contractele civile, despăgubirile, aplicarea pedepsei în funcție de intenția cu care a fost săvârșită fapta prejudiciabilă, aplicarea sancțiunilor în funcție de natura și mărimea prejudiciului produs etc., căpătând, pe parcursul dezvoltării dreptului, noi forme, din ce în ce mai elevate, cum ar fi proporția progresivă (Mircea DJUVARA, [2], p. 354).

social este un produs al rațiunii umane⁴, având la bază ideea că făptuitorului i se cuvine, în mod just, o sancțiune pentru prejudiciul material sau moral, adus semenilor săi.

În sens restrâns (*stricto sensu*), sancțiunea reprezintă răspunsul societății pentru încălcarea normelor juridice, aplicat prin organele statului, urmare faptelor nelegitime ale unei persoane, care nu respectă regulile de drept.

Sancțiunile pentru încălcarea diferitelor norme juridice, la rândul lor, pot fi împărțite, după ramura de drept căreia aparțin, în: sancțiuni contravenționale, sancțiuni disciplinare, sancțiuni civile, sancțiuni penale etc.

Din punct de vedere al reglementării juridice, sancțiunea, indiferent de ramura de drept căreia aparține (implicit cea penală), nu este stipulată de una singură, ci ea se află într-un ansamblu de reguli, care conțin atât prescripțiuni privind conduita (precepte), cât și măsuri privind reacțiunea (sancțiuni)⁵.

Acest mod de elaborare a normelor juridice are o logică indiscutabilă: astfel, dacă o lege ar stipula doar ce este permis, oamenii ar putea considera că nu există sancțiune, că nu este nici un rău dacă se face mai mult decât arată legea, iar dacă s-ar arăta doar sancțiunea, oamenii nu ar ști în legătură cu ce fapte se aplică acea sancțiune. De aceea, sancțiunea, ca parte structurală a normei juridice, nu poate lipsi, ea fiind de natură a imprima caracterul juridic normei de conduită, ceea ce o diferențiază de normele specifice altor domenii ale vieții.

⁴ Mircea Djuvara spunea în lucrarea sa că „Fiecare caută să realizeze ceea ce crede că este drept, ceea ce crede cu rațiunea că este bine sau rău, ceea ce se crede obligat să facă sau crede că are dreptul să facă”, precum și faptul că „Pomirea din sufletul fiecăruia din noi este de a nu lăsa nedreptatea nesancționată. Ea rezultă din tendința fundamentală a rațiunii noastre, întrucât se aplică ideii de drept”. (Mircea DJUVARA, [2], p. 268-269).

⁵ Vintilă DONGOROZ, *Drept penal. Tratat*, Editura Academiei Române, București, 2000, reeditarea ediției din 1939, p. 8.

În construcția tehnică a unor norme juridice sancțiunea poate lipsi, dar o vom regăsi, prin trimitere sau referire, în structura altor norme, ori separat, în funcție de tehnica adoptată de legiuitor⁶.

Sancțiunea juridică este o creație a legii (a dreptului pozitiv), o entitate juridică derivată (consecința nerespectării preceptului) și un instrument de păstrare și instaurare a ordinii juridice (dă autoritate preceptului și restabilește ordinea juridică). Sancțiunea juridică este definită ca fiind „orice măsură pe care o normă de drept o statornicește drept consecință, pentru cazul în care preceptul său va fi nesocotit”⁷.

1.2. Sancțiunea divină, model pentru sancțiunea umană

Încă din cele mai vechi timpuri oamenii și-au impus anumite norme de conduită, după cum au considerat că pot să fie în armonie cu divinitățile. Ei au încercat să-și dirijeze viața după „reguli”, cu ajutorul cărora doreau să intre în grațiile forțelor supranaturale (de exemplu, jertfele). Tot la fel, au încercat să-și însușească modul de sancționare al divinităților și au interpretat unele „semne” ale naturii ca fiind „sanctiuni” cerești. Spre exemplu, oamenii considerau că o ploaie mai mare ce le distrugea recoltele ar fi o pedeapsă de la Dumnezeu pentru că au lucrat în zilele de sărbătoare⁸. Astfel, se poate concluziona că oamenii și-au impus un mod de viață sub puterea unei „autorități închipuite”.

În contradicție cu această teorie, privind existența sancțiunilor divine, este susținută și opinia⁹ potrivit căreia fetișizarea unei realități oarecare începe atunci când în locul „calităților naturale” ale acesteia, omul îi atribuie însușiri rezultate din reprezentările sale false, obiectul sau fenomenul transformându-se în mintea omului într-un lucru „în același timp și fizic și metafizic”. Astfel, se susține

⁶ Lidia BARAC, *Constantele și variabilele dreptului penal*, Editura All Beck, București, 2001, p. 140.

⁷ Vintilă DONGOROZ, [5], p. 456.

⁸ Încercând o analogie excesivă, se poate spune că există și încălcarea legii (munca în zilele de sărbătoare) și sancțiunea (ploaia).

⁹ Iuri Pavlovici FRANȚEV, *La izvoarele religiei și ale liberei cugetări*, Editura Științifică, București, 1968, p. 93.

că sancțiunile divine nu sunt altceva decât închipuiri ale „unor minți bolnave” care, fiindu-le frică de supuși, au aruncat „vina” sancțiunilor aplicate de oameni asupra „divinităților”, în realitate neexistând sancțiuni divine.

Ceea ce afecta cel mai mult societatea nu erau astfel de atitudini față de „porunca lui Dumnezeu”, ci faptele antisociale săvârșite de oameni, fapte care slăbeau societatea din diferite puncte de vedere (de exemplu, uciderea unei persoane, membră a unui trib, avea diferite urmări: scădea forța de muncă a tribului, puterea de a se procura hrana sau puterea de apărare împotriva animalelor și a altor triburi etc.), astfel că asemenea fapte au început să intre în atenția conducătorilor comunităților vătămate. Aceștia, deși aveau o anumită putere asupra oamenilor, aveau nevoie și de o justificare, de *un drept de a pedepsi*. Cum în acea perioadă religia avea o putere foarte mare asupra oamenilor, dreptul de a pedepsi a fost impus prin invocarea numelui lui Dumnezeu.

Modele de sancțiuni pentru faptele antisociale au fost scrierile religioase (Biblia, Coranul etc.), considerându-se că în aceste cărți Dumnezeu, prin vocea profeților, a adus la cunoștința oamenilor ceea ce El stabilea că este imoral sau în contradicție cu o conviețuire armonioasă între oameni. Astfel, în Biblie se arăta că cel care fura un vițel, urma să plătească valoarea a cinci viței. Mai târziu, oamenii au considerat că valoarea acestei sume de bani nu era îndeajuns de mare spre a repara prejudiciul sau că o asemenea sancțiune nu mai avea un caracter preventiv general (nu mai era de ajuns constrângerea la plata sumei de bani pentru a-i opri pe restul oamenilor de la o conduită dăunătoare), așa că, având modelul religios de sancționare, oamenii au creat alte sancțiuni, pe care ei le-au considerat îndeajuns de opresive, spre a stopa faptele prejudiciabile; Codul lui Hammurabi, sculptat pe un bloc de diorit descoperit în vechiul oraș Susa, fostă capitală a statului elamit¹⁰, ar putea fi considerat o asemenea grupare de norme de conduită și sancțiuni aplicabile în cazul încălcării acestora.

În trecut, foarte multe lucrări juridice cuprindeau și dispoziții cu caracter religios. Spre exemplu, *Practica Inquisitionis heretice*

¹⁰ Vladimir HANGA, *Mari legiuitori ai lumii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 29.

Pravitatis, a inchiuzitorului din Toulouse, Bernard Guy, călugăr dominican, cuprinde o sentință episcopală de condamnare a unei persoane care se făcuse vinovată de profanare a împărtășaniei și a altor lucruri sfinte¹¹.

Alte legi, cu prescripții religioase sunt: *Lex Cornelia*, în care se arată pedeapsa celui ce-l venera pe diavol sau măsurile sancționatorii dispuse de Alexandru VI și de Leon X (din anii 1501, respectiv, 1525) precum și tratatele *Heptaplomeres* și *De la Demonomanie des Sorciers* ale lui Jean Bodin.

Odată cu trecerea timpului, gândirea juridică a progresat foarte mult, schimbându-se și fundamentele apariției unor noi sancțiuni. De asemenea, anumite pedepse s-au modificat sub diferite aspecte: mod de executare, quantum (amenzile), durată (cele restrictive de libertate), iar altele au dispărut, nemaifiind aplicate.

Dacă în cele mai vechi timpuri ale civilizației societatea era cărmuită de gândirea religioasă, de puterea de sancționare a divinităților, pe parcurs, în decursul veacurilor, lucrurile au evoluat, sancțiunile aplicându-se prin voința și puterea oamenilor, dar, într-o primă fază, tot cu adânci legături față de puterea divină.

Conexiunile dintre justiția umană și divinitate se pot deduce și din regimul de penitență pentru cei care încălcau regulile canonice. Astfel, a fost creat un sistem de „legi” care instituiau „penitența tarifară”, confesorul apărând ca judecător ce interoghează, anchetează și pronunță sentința, după ce „a cântărit” greșelile.

Sunt renumite Penitențele ce apar în sec. VI-VII și vor rămâne în vigoare până în sec. XI-XII; ele impuneau principiul *contraria contrariis* și consacrau postul gurmanzilor, munca celor leneși, abstenența desfrânaților ș.a.

La începuturi aceste sancțiuni erau foarte grele¹². De aceea, după modelul german al Webrgeld-ului, s-a recurs la listele de echivalențe

¹¹ Alfonso M. Di NOLA, *Diavolul, chipurile, isprăvile, istoria Satanei și prezența sa malefică la toate popoarele din Antichitate până astăzi*, Editura Bic All, București, 2001, pp. 241-242.

¹² Astfel, Penitența lui Theodor (în jur de anii 690 – 740?) prevedea pentru un an de depravare, 4 ani de post; pentru dorința de depravare, 40 de zile; pentru omucidere într-o încăierare, 10 ani; iar pentru sperjur, 11 ani de post.

(spre exemplu, un an de post era răscumpărat prin 12x3 zile de post continuu ori prin recitirea a trei psaltiri, sau printr-un anumit număr de lovituri de bici).

Cei bogați puteau, evident, să-și permită permutări favorabile, imposibile pentru cei săraci, obligați să-și ispășească sancțiunile în întregime.

Sistemul de penitență tarifară lua în considerare *greșeala materială* mai mult decât intenția, și *ispășirea concretă* mai mult decât pocăința¹³.

S-ar putea spune că exista o îmbinare între sancțiunile umane și cele divine. Astfel, dacă cel rău era pedepsit, el își primea pedeapsa în viața terestră, ca la babilonieni: justiția imanentă îl sancționa prin nenorociri concrete materiale. Inițial, pedeapsa era colectivă, în sensul că dacă unii săvârșeau „păcate”, tot grupul era pedepsit, considerându-se că sancțiunile se manifestau sub patru forme esențiale: ocupația străină sau deportarea, ciuma, foamea, fiarele sălbatice¹⁴.

Greșelile religioase, rituale sau sociale, ca venerarea idolilor ori încălcarea tabuurilor asupra lucrurilor impure, erau riguros codificate și sancționate de legea mozaică, aceasta fiind considerată de proveniență divină. Preoții jucau un rol esențial în aplicarea ei, pedepsele umane și divine tinzând să se confunde, astfel că timp de secole, combinația dintre justiția divină imanentă și tribunalele omenești pare să-i fi satisfăcut pe evrei, care nu au proiectat nici un fel de sistem compensator pe tărâmul celălalt¹⁵.

Strânse legături între divinități și justiția umană se întâlnesc și la popoarele antice cum ar fi la sumerieni și asiro-babilonieni, care atribuiu divinităților puteri justițiare.

Pentru analiza sancțiunilor cu caracter religios trebuie avută în vedere distincția netă între gândirile religioase din două lumi total diferite: pe de o parte lumea creștin ortodoxă și catolică, iar pe de

¹³ Jean DELUMEAU, *Păcatul și frica, culpabilitatea în Occident (sec. XIII – XVIII)*, vol. I, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 237.

¹⁴ Georges MINOIS, *Istoria infernurilor* (traducere din limba franceză de către Alexandra Cuniță), Editura Humanitas, București, 1998, p. 19.

¹⁵ Idem, p. 171.

altă parte lumea musulmană, cu precizarea că religia musulmană constituie și izvor formal de drept (*shari'a*) prin Coran – ceea ce consolidează teoria privitoare la legăturile ce există între sancțiunile „date” de divinitate (Allah pentru lumea musulmană) și cele aplicate de oameni.

S-a considerat ca primă sancțiune aplicată de Dumnezeu, izgonirea lui Lucifer și a altor îngeri ce se răsculară împotriva sa. Alte sancțiuni „aplicate” de Dumnezeu ar fi: izgonirea din Rai a lui Adam și Eva, ca represivă la atitudinea acestora de a nesocoti porunca Sa cu privire la „fructul oprit”; pedepsirea lui Cain pentru uciderea fratelui său Abel¹⁶; potopul dat pentru pedepsirea oamenilor care se îndepărtaseră de la preceptele religioase; distrugerea Sodomei și Gomorei pentru pedepsirea celor vinovați de perversiunile sexuale ce se săvârșeau în aceste cetăți¹⁷.

Diferite sancțiuni „date” de Dumnezeu sunt înscrise în lucrarea „*Ieșirea*” (a doua carte a lui Moise, din Pentateuh¹⁸), cum ar fi: perforarea cu „undrea” (andrea) a urechii robului care nu respecta cerințele stăpânului sau obligarea la plata a cinci viței ori a patru oi pentru cel ce fura un vițel sau o oaie.

Unii „păcătoși” erau „atârnați” de pleoape, alții de urechi, alții de mâini, iar alții de limbă fiind pedepsiți pentru că juraseră strâmb, disprețuiseră pe cei înțelepți sau făcuseră alte nelegiuri¹⁹.

Aceste sancțiuni ar putea fi considerate ca fiind patrimoniale și corporale, dar în Pentateuh există înscrise multe pedepse privative de viață; astfel erau pedepsite cu moartea: lovirea anumitor persoane,

¹⁶ Se poate spune că aceasta este prima infracțiune cunoscută de oameni.

¹⁷ Georges MINOIS, [14], pp. 19 și urm., care arată că Dumnezeu îi explică omului sistemul Său penal astfel: „Fiu al omului, dacă vreo țară ar păcătui înaintea Mea, abătându-se în chip nelegiuit de la Mine, și Eu aș întinde mâna Mea asupra ei, aș zdrobi în ea tot spicul de grâu și aș trimite asupra ei foamea și aș începe să pierd în ea pe oameni și pe dobitoace. [...] Sau dacă aș aduce în țara aceasta sabie și aș zice «Sabie, străbate țara» și aș începe a pierde pe oameni și animale. Sau dacă Eu aș trimite ciurma în țara aceasta și aș revărsa asupra ei urgia Mea în vărsare de sânge ca să pierd din ea și pe oameni și pe animale [...]” (Iezechieel 14, 13 – 20).

¹⁸ *Pentateuhul*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, cartea a II-a, cap. 21, v. 6, p. 154.

¹⁹ Lavinia SHERBOK-COHN, Dan SHERBOK-COHN, *Introducere în Iudaism*, Editura Hasefer, București, 2000, p. 85.